

Előszó

Jordán Tamással idestova harmincnyolc éve járjuk az országot a *Szólt az ember* című József Attila-műsorunkkal. Minden előadás megráz, lenyűgöz. A közvetítők egy idő után feloldódnak a feladatban, s a közönség (velük együtt én is) megrendülten veszi észre, hogy már jó ideje nem Jordán Tamást hallgatja, hanem magát József Attilát. Minden előadáson megtörténik ez a csodás átváltozás, amely Jordán Tamás egyik legnagyobb művészi teljesítménye.

Tanúja voltam Tamás keservesen megszenvedett művészi útjának, amíg ezekig a magaslatokig eljutott. Ebben a könyvben beszámol arról a sok gátlásról, amelyet le kellett küzdenie, hogy színésszé váljon. Tamás épp annyira mérnökember, mint amilyen nagy játékmester, s mindamellet jó humorú (ez írásából is kiderül), emberszerető és tudatos előadóművész.

Nagy megtiszteltetésként ért, hogy engem kért fel könyve megírásának segítésére, szerkesztésére. Örömmel vállaltam el, mert történetének ismeretében bát-

ran mondhatom, hogy az sokkal több, mint egy színész életének krónikája. Írása olyan bölcs élettapasztalatok gyűjteménye, amelyből mindannyian sokat meríthetünk, műszakiak, civilek és művészek egyaránt.

Sebő Ferenc

A „hátrametszés” kifejezés a geodéziában az egyik fontos művelet elnevezése. Minden pontnak van koordinátája. Ezek egy részét ismerjük, másokat nem. Ha egy addig ismeretlen pont koordinátáját szeretném megállapítani, akkor használom az említett műveletet. Ehhez látnom kell három, már ismert koordinátával rendelkező pontot. Az azokhoz való viszony alapján lehet megtudni a meghatározásra váró pont koordinátáját.

Az életben is egyes emberekhez, eseményekhez, ügyekhez való viszonyunk alapján lesz ismert a koordinátánk, vagyis, hogy kik vagyunk valójában.

Tessék parancsolni! Leírom a viszonylataimat. Felfedem kilétemet.

Ugyanakkor a HÁTRAMETSZÉS cím talán sugall valamit a dolgozat lényegéből. Hátra-, vagyis visszatekintés; és metszés, vagyis asszociálni lehet a múltban történt események felnyitására is.

*

Milyen volt a gyerekkorom? Kinek meddig tart? Nekem tizennyolc éves koromig. Onnan számítom magam felnőttnek. Az érettségi a választóvonal.

Nagyon boldog gyerek voltam. Sok jó dologra emlékszem, és nagyon kevés, vagy inkább semmi rosszra. Igazán nagy, bár a nélkülözést nem ismerő szegénység. Az X-es származás (az új rendszer ellenségeinek számító felmenők), és annak minden negatív következménye. Apai nagypapa bútorgyáros, az anyai győri polgármester-helyettes, apám gyárigazgató. Apai nagypapa kitelepítése, anyai nagypapa és apám néhány évi állásnélkülisége. Alig egy évvel utánam érkezett meg László öcsém, jó nagy szünet után Kata húgom és az ikrek (Mária, Péter). Se bölcsődébe, se óvodába nem jártam, anyámmal voltunk otthon. A közösségi létezéssel, mely későbbi életem legfontosabb elemévé vált, csak az iskolában találkoztam először. Se a Rákosi-, se a Kádár-korszakot nem sírhatja vissza az ember, de hogy a fenébe ne gondoljak arra, hogy a majdnem nyomornak és a sok lemondással járó nélkülözésnek mennyit köszönhetek. Ennyi év távlatából ugyan fájdalmasnak tűnik, hogy a szüleim élete mélyrepülésbe került, de tudtak alkalmazkodni hozzá.

Anyámtól és nagyanyámtól nagy leleményt igényelt, hogy fillérekből elfogadható reggeli, ebéd, vacsora legyen. Zsíros kenyér mustárral, krumpli egy tucat variációban: sütve, főzve, szalonnával, tejföllel, vajjal, zsírral,

mustárral. Rántott tehéntőgye, köménymagleves, nagyon-nagyon hamis gulyásleves, sok tészta. Nem tudtuk, hogy ennél vannak jobb ételek is; éhesek voltunk, megettük. (A születésnap mindegyikünknek nagy ünnep volt. Apu kísért az iskolába, az ünnepelt bement vele a henteshez, és kapott egy sonkás császárszemlyét. Jobban vártuk a születésnapot, mint a karácsonyt.)

Főleg anyai nagymamám volt a séf. Borzasztóan nagyot hallott. Csak ordítva lehetett vele „beszélni”. Farkaséhesen érkeztünk meg az iskolából, és azonnal nekiestünk a kajának. Ő ragaszkodott a kézmosáshoz. Egy alkalommal nem bírtam várni, nekiláttam a levesnek. Ő pörölt velem. Vég nélkül. Rettenetesen idegesített, legszívesebben ráordítottam volna. De tudtam, hogy a decibelek emelkedése neki semmit sem jelent. Ilyenkor talán egy picit jobban értette, hogy mit mondunk, de az indulatot nem érzékelt volna. Én pedig haragomban szerettem volna megbüntetni őt a cseszegetésért. Hogy csináljam? A bennem lévő rövid pórázra fogott ördög elszabadult, és az ő szája íze szerinti tette sarkallt. Előző este vendégség volt nálunk, a konyhaszekrényen ott sorakoztak a finom metszésű, vékony falú pezsgőspoharak, és felfedeztem a rézmozsarat is, benne a mozsártörővel.

Követtem az ördög sugallatát. Felálltam, letettem az asztalra a mozsarat és mellé a mozsártörőt. Mindezt nagyon lassú mozdulatokkal. Nagyi nem értette, hogy

mit akarok, feszülten és némán figyelt. Majd nagyon lassan odamentem a pezsgőspoharakhoz, egyet kiemeltem közülük, és beletettem a mozsárba. Ezután felemeltem a mozsártörőt, és a lassított film tempójával elkezdtem összezúzni a mozsárban lévő pezsgőspoharat. Közben mosolyogva, az ördög által diktált arc kifejezéssel, diadalmasan néztem nagyit. Azt hiszem, hogy az ideg-összeroppanást azért úszta meg, mert én a „művelet” után felálltam, és jobbról-balról megpuasztiltam.

Érezve az „igazat mondd, ne csak a valódit” felelősségét, biztosan állíthatom, hogy a hetvenhárom éves, 2016-ban élő Jordán Tamás e nélkül a gyerekkor nélkül más vonaton utazna, és más végállomás várná, mint ez a mostani.

Szüleim, mint általában a szülők a gyerekeknek, fantasztikusak voltak. Apám és anyám, a „rossz zсарu és a jó zсарu”. Apámnak nehéz körülmények között kellett helytállnia. Szorgalmasan és sokat dolgozott. Ennek köszönhette a két fiatalon beszerzett infarktuszát. Példamutatónak élt, szó szerint véve; példát mutatott nekünk. Elviselhető szigorral, de szeretettel figyelt ránk. A „jó zсарu”, anyánk, mindig a szövetségeseink volt. Hárította a villámokat. Mindent megértett, mindent elviselt. A családban ő volt akkor is és most is (amikor a család létszáma már ötven fölött van) az összetartó erő. Apukánk tavaly, kilencvennyolcadik életévében eltávo-

zott, anyukám – hál’ isten – él, a kilencvenhetedikben van. A kohéziós erő nem vészett ki belőle. Anyu, a kisfiad tiszteleg most előtted, köszönöm, hogy vagyok, és azt is, amivé lettem.

2012. április 11-én volt szüleim hetvenedik házassági évfordulója. A szombathelyi Weöres Sándor Színház már februárban elkészítette az áprilisi műsorát. Nem figyeltem oda, kérhettem volna, hogy ezen az estén legyenek szabad. Nem tettem. Így előadásom volt a jeles napon Szombathelyen, nem vehettem részt a családi ünnepeken. Én vagyok az elsőszülött. Lehetetlen, hogy ne szólaljak meg. Péter öcsém ragaszkodott ahhoz, hogy küldjek egy videoüzenetet. Igaza volt, de minden porcikám berzenkedett ellene. Ott helyben kipattantam volna, és gondolkodás nélkül mondtam volna a közhelyes, de nagyon hatásos szöveget: „Hetven küzdelmes év, de mindig átölelve tartottátok egymást... és így tovább...” A videofelvétel az egészen más. Egyrészt egyedül vagyok, nem segít a népes család ünnepi, megilletődött aurája, nem látom a könnybe lábadt szemek ösztönző tekintetét. Másrészt a videó megőrzi a nyilvánvalóan sutára sikerült beszédemet, és bármikor az orrom alá dörgölhetik: „Látod, milyen hülyeségeket mondtál?” Kínlódtnam, de tudtam, hogy mégis vállalkoznom kell rá. És akkor jött egy sugallat. Némi számolgatás után leültem a kamera elé, és a következőket mondtam:

„Édes Valló Sárrika és Jordán Lacika! Elmondom nektek, hogy mit jelentett a világnak az a hetven évvel ezelőtt kimondott két »igen«. Számokban fogok beszélni. Ez a két »igen« hozott 5 gyereket, 14 unokát, 18 dédunokát. Kiszámoltam: mi így együtt eddig 882 évet éltünk. Az orvosi szakkönyvek szerint a szívdobbanás percenkénti átlaga 72. Ennek alapján a 70 évvel ezelőtt kimondott két igen adott a világnak 32 milliárd 874 millió 224 ezer 305, kerekítve 33 milliárd (!) szívdobbanást. Nagyon szépen köszönjük, az Isten éltesse titeket.”

Jó testvéreként, példamutatóan éltünk akkoriban. De ebből a korszakomból nem hagyhatom ki a Jóistent. Mélyen vallásos, római katolikus család vagyunk. Édesapám bátyja a bencés rend egyik legendás papja. Ő, don Emilio, alias Jordán Sándor alapította Kelemen Kriszostom, az akkori pannonhalmi főapát megbízásából a bencés rend Sao Paoló-i misszióját. A szüleim esküvői szertartását a mártírhalált halt Apor Vilmos püspök úr celebrálta.

Általános iskola

Most már lassan elkezdem az elemit a Bartók Béla út 27. szám alatti, ma már Gárdonyi Gézáról elnevezett iskolában. 1949. Egy végtelenül elfogódott, gátlásos, riadt kisfiú kezdett iskolába járni. Az osztályomban sokan ismerték egymást az óvodából, nekem nem volt is-

merősöm. Ráadásul akkor már vegyes osztályok voltak; páni félelemmel viszonyultam a lányokhoz.

A szüleim beíratkák „földalatti” hittanra is. A hitoktatás tiltott volt; családomnál, a szabadban, erdőkben, barlangokban volt az oktatás és alkalmanként a szentmise. És akkor az addigi összes szorongásomhoz ráadás-ként jött „az én Istenem, Jóistenem”. Nekem azt az Istent tanították, aki a legjelentéktelenebb részletet is látja, és bármely vétség miatt azonnal lesújt. Nem ismer kíméletet. A büntetése a lehető legszigorúbb.

A hitoktató megértette velünk, hogy milyen is a hivatástudat. Egy metaforával érzékeltette: a tojásban kezdettől fogva benne van a mag, és abból lesz, költés után, a kiscsibe. Tehát a gyerekben is benne van a hivatás magja, csak később derül ki, hogy mi kel ki belőle. Száz százalékgig tudtam, hogy bennem a papi hivatás magja van, és ha a fene fenét eszik, akkor is pap lesz belőlem. Minden más szívesebben lettem volna. Esténként azzal feküdtem le, hogy most még viszonylag rendben mennek a dolgok, de majd eljön a pillanat, amikor nekem kampec. Pappá válok, és oda az életem. Ittam a hitoktatóim szavait. Elmondták, hogy a házastársaknak csak gyereknemzés céljából szabad szeretkezni. Nem tudtam, csak sejtettem, hogy mit jelent a szeretkezés szó, mégis szégyelltem magam az apám miatt, aki bizonyára tartja magát a vallás előírásaihoz, következésképp az a tény, hogy mi öten vagyunk test-

vérek vagy annak köszönhető, hogy a nehéz anyagi helyzetünk ellenére is sok gyereket akartak, vagy, ami sajnálatos lett volna, apám nem bírta fegyelmezni magát, és vágyainak engedve ilyen gyakran szeretkezett. Enyhítő körülménynek tudtam be, hogy bár öten voltunk testvérek, a legfiatalabb testvéreink ikrek, így nem öt, hanem csak négy szeretkezés szerepelt szüleim számláján. Nagyra értékeltém az „egykek” szüleit és azokat a házaspárokat, akiknek nem volt gyerekük.

Engem és fociőrült társaimat a hitoktatók azzal akartak a lemondásra megtanítani, hogy a hittanórát 1953. november 25-én arra az időpontra tették, amikor a legendás mérkőzés, a 6:3 kezdődött. Az utcákra kitett rádiókon az egész ország hallhatta Szepesit, csak mi néhányan nem. Kijelentem, hogy ha van készségem a lemondásra, az nem ennek az ostoba döntésnek köszönhető.

Most, felrúgva a kronológiát, elmondom, hogy miért akartam mindenáron színész lenni. Igaz, ezt a nagy rejtélyt csak a negyvenes éveimben, már kaposvári színészként fejtettem meg.

Tudniillik tizennyolc évesen semmi sem predesztinált erre a pályára. A színházhoz a családnak semmi köze nem volt, illetve csak annyi, amennyit az évi három-négy színházi előadás megtekintése jelentett. Meglévő érettségi fényképem tanúsítja, hogy tizen-

öt évesnek néztem ki akkoriban. Ami a felvételemet a Színművészeti Főiskolára kérdésessé tette: szinte egyáltalán nem tudtam beszélni. Jóformán csak mássalhangzóim voltak. Egymásra torlódó hangok jöttek belőlem, ahogy az ősemberek kommunikálhattak a barlang szájában. Mire jöttem rá már színészként, túl a negyvenedik születésnapomon? Ismétlem: félénk, szorongós, zárkózott kisfiú voltam. Rettegtem attól, hogy ilyen leszek felnőttként is. Tudat alatt arra gondolhattam, hogy a színész, aki a fényben, magabiztosan áll a közönség előtt, fenséges és csodálatos – nyilván teljesen más, mint amilyen felnőttnek én ígérkeztem. Ugyan tisztában voltam vele, hogy se beszélni, se énekelni nem tudok, ezek a részletkérdések nem változtatták meg az elhatározásomat. Már a középiskola elején azt mondtam mindenkinek a sztereotip „mileszelhanagyleszel?” kérdésre, hogy színész. Sokan a beszédtechnikám miatt nem értették, hogy mit válaszoltam, akik meg mégis értették, díjazták a fejlett humorérzékemet. És most visszatérek a gyerekkorhoz.

Az anyai nagyapám volt gyerekkoromban a legjobb barátom. Mindenre nyitott, fogékony öregúr volt. Szenvedélye volt a játék. Sakk, tarokk, bridzs, pasziánsz. Imádtuk a humorát. Egyik ismétlődő tréfája a következő volt: amikor egy ideig pihentette a kártyákat, napokig nem pasziánszozott, azzal kezdett újra bele, hogy

„gyerekek, előbb számoljuk meg a lapokat, megvan-e mind a 104!”. És egyesével lapozva mondta a számokat: „...49... 50... 51... 52”, ekkor megállt, huncut mosollyal ránk nézett, és azt mondta: „Na, ha a fele megvan, akkor az egész is megvan!”

Otthon semmi politizálás. Rádióra tapasztott füllel ugyan nagypapa és apu hallgatták a zavaró hangoktól szinte érthetetlen Szabad Európát, de szigorúan tilos volt erről másoknak beszélni. Előttünk semmi komment, megjegyzés nem követte a szabad világból megszerzett híreket. Megrögzött reakciósok voltak. Hogy mit gondoltak a minket akkor körülvevő világról, arról szinte fogalmunk sem volt, de abban biztosak lehetünk, hogy az, amit ők gondolnak, szöges ellentétben van azzal, amit mi az iskolában tanulunk. Apámnak életünk végéig hálásak lehetünk azért az elvért, melyet következetesen és nagy szigorral betartatott velünk. „A származásotok miatt szinte lehetetlen, hogy továbbtanulhassatok. Egyetlen esély, ha csak ötöst hoztok haza, és végig kitűnő a bizonyítványotok.” Nem volt nehéz betartani. Amennyire rossz volt a származásunk, annyira jó volt az értelmi képességünk. Szorgalmasan és eredményesen tanultunk. Magunkba szívtunk mindent, amit az iskolában hallottunk. Igazi kettős nevelés. Otthon teljes titoktartás, semmi vélemény a világról, míg az iskolában egy varázslatos jövő képe. Út a kommunizmusba, a munka becsület és dicsőség dolga,

a társadalmi egyenlőség már csak karnyújtásnyira van tőlünk. Rákosi a pajtásunk, Sztálin az apukánk.

*„Reggel, mikor felébredek,
Kelet felé tekintetek,
Bíborvörös az ég alja,
Sztálin József lakik arra.
Sztálin József lakik arra,
Mindnyájunknak édesatyja.
Hurrá!!!”*

Mélyen hittem a szocialista tanokat, és nem értettem azokat az osztálytársaimat, akik az otthoni véleményeket magukkal hozva kételkedő, sőt ironikus megjegyzéseket tettek. Ebből a szempontból otthon volt bennem a legnagyobb feszültség; szántam és szinte szégyelltem a szüleimet, hogy ennyire ostobán viszonyulnak a világhoz, nem érinti meg őket a varázslatos jövő képe.

Aztán jött '56. Tizenhárom éves voltam. A Budafoki úton, a Műszaki Egyetemmel szemben laktunk. Ott álltunk az utcán, amikor kiáradt a gyűléséről az egyetemi ifjúság. Azóta se éreztem soha azt, ami akkor ott tetet öltött. Örööm emlékeimben azt a hevületet, lendületet, emlékszem az elszánt tekintetekre. Apánk elvitt minket a Sztálin-szobor ledöntéséhez. Hálát kell adni Istennek, hogy részese lehettem annak, ami a világ történelmében is nagy pillanatnak számít. Kevesen élnek

már a szemtanúk közül. A szobor sokáig nem engedett. A drótkötelek elszakadtak, a köteleket vonó teherautók lerobbantak. Végül a csizmaszár fölött elfűrészelték „apukánkat”, és Sztálin nagy dörrenéssel a betonra csapódott. Az emberek sírtak, ölelték-csókolták egymást. Mindenki mindenkinek a testvére volt. „Hát ez igaz? Lehetséges ez? Ilyen sokan együtt vagyunk, és nem félünk?” Egyszerre megvilágosodtam. Akkor, ott az IGAZSÁG kézzelfogható volt. Esélyem sincs, hogy valaha ehhez hasonlót átéljek.

A forradalom napjaiban lázas kis felkelők voltunk Laci öcsémmel. Kossuth-címereket rajzoltunk papírra, kiszíneztük, és a vidékről jött, élelmiszert szállító teherautók szélvédőjére ragasztottuk őket. Az emberek megöleltek minket, és a kezünkbe nyomták azt, amit éppen a teherautó platóján találtak. Krumplit, zöldséget, csirkét.

Imádtam a focit

Nekem még alkalmam volt élőben látni az Aranycsapatot. Ott voltam '53-ban a Népstadion megnyitása utáni első válogatott mérkőzésen (Magyarország–Svédország 2:2). Én magam is fociztam a Goldbergerben. Azonos időben voltam ministráns a Szent Imre-kápolnában és focista a kültelki pályán. Amikor kivonultunk, mind a két helyen ugyanaz a magasztos érzés töltött el. Jövünk a sekrestyéből az oltár elé, a hívők tiszteletteljes alázat-

tal felállnak, és ugyanakkor a focipályán képzeletben nem a Goldberger öltözőjéből kocogok be a pályára, hanem a Népstadionba futok be lendületesen a játékoskijárón át, mint válogatott focista, nyolcvanezer szurkoló üdvrivalgása közepette...

A focistakarrierem nem tartott sokáig. Későn érő gyerek lévén kisfiú voltam az egyébként velem egyidős kültelki, már férfikülsejű srácok között. Nem fogadták be a nyápic „úri fiút”. A felavatásom úgy történt, hogy edzés után a zuhany alatt álltam, a szintén meztelen vagány fiúk pedig körülvettek, és lepisáltak. Igyekeztem örülni a figyelmességüknek.

Más. Pornográf fotók jártak kézről kézre. Elém tartották. Én a Jóistenre gondoltam, és nehogy rajtakapjanak, ugyan a kép felé néztem, de csak a fotó szélére. Egyáltalán nem láttam, hogy milyen női testrészt mutat a kép, de közben igyekeztem olyan rekedtes, elfúló lélegzetű hangot kiadni magamból, mint amilyet a többiektől hallottam.

Középiszkola

Aztán jött a Kádár-korszak és a József Attila Gimnázium. Teljes csönd körbe-körbe. Tanulás, foci, az első csók és az első cigaretta. A gimnáziumban a jó tanulás végig szigorú elvárás volt. Minden testvérem tudta a szabályt, mind jó tanulók voltunk. Nagyszerű évfolyamtársaim voltak: Bálint András, Cseh Tamás, Várady Szabolcs,

Kóbor János, Laux József, Kende János. Működött egy iskolai színjátszó kör. Az a Hermann István vezette, akinek a neve nyilván sokak számára ismerős. (Akkoriban – 1957 – sok tanárt megfosztottak '56-os viselkedésük miatt a tudományos intézetekben vagy az egyetemeken a tudásukhoz méltó munkától. Így egyetemi szintű oktatókhoz jutottak a középiskolák.) Gábor Andor *Dollárpapáját* adtuk elő. Természetesen Hermann István rendezte. A színlapon rajtam kívül Bálint András és a nálunk két évvel fiatalabb Szombathy Gyula is szerepelt.

A szavalóversenyeken hol Bálint András nyert, hol én. András azért volt győztes, mert nagyon jól mondott verset, és élvezetes magyar nyelven beszélt. Én azért lettem időnként aranyérmes, mert ugyan nem értették, hogy mit mondok, viszont olyan drámai hangvétellel áradtak belőlem a hangzók, annyira meggyőző volt a szenvedélyem, a mimikám, hogy a döbbszent zsűri nem merte bevallani, hogy nem tetszem nekik. Érezték, hogy az intenzitásom hegyeket képes megmozgatni. Tudtam, hogy miután bemondtam a költő nevét és a címet, azért néz minden zsűritag a versenyprogramot tartalmazó lapocskára, mert tőlem nem tudták meg, hogy mit fogok mondani.

Együtt készültünk Andrással a színművészeti felvételre, neki elsőre sikerült. Az én felvételem a bizottság számára, a reggeltől tartó megfeszített figyelem és koncentráció közepette, a szünetet jelenthette. Ahogy be-

léptem (tizenöt évesnek látszó kisfiú), és ahogy remegő hangon, egyben számukra megfejthetetlen nyelven köszöntöttem őket, tudták, hogy most lehet pihenni. Nem rúgtak ki egyből, hosszan akartak élni a tét nélküli, lazítva élvezhető szabadidővel. Kipihenték magukat, és nagyon hálásan megköszönték, hogy vettem a fáradságot, és felkerestem őket. A szavalásom alatt én persze azt hittem, hogy a hatásomnak köszönhető, hogy lehunyt szemmel ültek mozdulatlanul, tehát minden okom megvolt a bizakodásra. A felvételi végén kilépett egy hölgy, és felolvasta, hogy kiket várnak a következő fordulóra. Nem hittem a fülemnek; nem voltam köztük. Ekkor jött Bálint András mentőakciója, ami az Egyetemi Színpadra, az Universitas Együttesbe juttatott.

Mindennek az Egyetemi Színpad az oka

Nánay István *Profán szentély – Színpad a kápolnában* című könyvéből idézek.

„A belváros szívében tehát megszületett egy hely, ahova érdemes volt elmenni, ha valami különleges élményt keresett az ember, ha olyanokkal akart találkozni, akiket hasonló módon vonzott mindaz, amit a Színpad kínált. Ami a Színpadon történt, egyszerre figyelték az egyetemi és az országos illetékesek, hatóságok (...).

A Színpad attól is egyedülállónak számított, hogy ott nemcsak a színház, hanem minden műfaj képviselője

otthon érezhette magát, hogy az oda látogató komplex és totális élményt kaphatott. A komolyzenei hangversenyek éppen olyan fontos részét alkották a havi műsornak, mint az irodalmi estek, az Universitas produkciói meg a képzőművészeti, csillagászati vagy lélektani előadások, a beatkoncertek és a filmvetítések, az élő vitaműsorok, illetve a néptáncbemutatók... Az Egyetemi Színpad története nem csak előadások és rendezvények története. Hangulatoké. Összefutásoké. Kulturális programnak álcázott randevúké. A vágyé, hogy (...) »én ide tartozom« – (...) mivel a színészek, a fellépők a barátaink!» (Nánay István: *Profán szentély – Színpad a kápolnában*. Pécs, Alexandra, 2007)

Számomra rendkívül fontosak és pontosak Nánay sorai. Nem tudom megállni, hogy a könyv adatait alapul véve ne idézzek jó néhány nevet, akiknek köszönhetően méltán rangos hely lett az Egyetemi Színpad: Aczél Endre, Ágh István, Antall József, Bába Iván, Bacsó Péter, Báron György, Bródy János, Cseh Tamás, Darvas Iván, Demszky Gábor, Déry Tibor, Dés László, Devecseri Gábor, Eörsi István, Esterházy Péter, Fejes Endre, Göncz Árpád, Halász Péter, Hermann István, Hernádi Gyula, Hont Ferenc, Horgas Béla, Huszárik Zoltán, Jancsó Miklós, Jelenits István, Juhász Ferenc, Keresztury Dezső, Király István, Kocsis Zoltán, Koncz Zsuzsa, Konrád György, Kormos István, Kornis Mihály, Latinovits Zoltán, Lator László, Lázár Ervin, Maár Gyula, Mádl

Ferenc, Makk Károly, Markó Iván, Marx György, Melocco Miklós, Mensáros László, Nagy László, Nádas Péter, Nádasdy Ádám, Nemeskürty István, Orbán Ottó, Ortutay Gyula, Pege Aladár, Petri György, Pilinszky János, Presser Gábor, Ránki Dezső, Sándor György, Sándor Pál, Sára Sándor, Sebő Ferenc, Sinkovits Imre, Spiró György, Sükösd Mihály, Szabó István, Szakcsi Lakatos Béla, Szécsi Margit, Szinetár Miklós, Szörényi Levente, Tandori Dezső, Vitányi Iván, Weöres Sándor, Zsámbéki Gábor.

(Később, a Nemzeti Színház igazgatói posztjáért írt pályázatomban így kezdődik: „Mindennek az Egyetemi Színpad az oka.”)

Apám tudomásul vette, hogy színésznövendéknek jelentkezem, de ragaszkodott ahhoz, hogy adjam be a papíromat más, normális helyre is. Ez nyilván csak a Műegyetem lehetett. Apám annál is inkább engedékeny volt, hogy próbálkozzam a színészettel, mert tudom (én a mai napig fogadó vagyok: tippmix), az esélyemet egy a tízezerben látta.

Igaza volt.

Fel is vettek a Műegyetemre.

Miután egy időben folyt az életem az Egyetemi Színpadon és a budapesti Közlekedési és Építőipari Műszaki Egyetem Általános Mérnök Karán, azon belül a földmérő mérnöki szakon, így a továbbiakban váltakozva beszélek a két helyen történekről, a párhuzamosan futó életemről.

Akkor most a Műegyetem

Titkos szerelmem volt a gimnáziumban a matematika. Az Arany Dániel-verseny középöntőjéig jutottam. A házi feladatként kapott szöveges példának már útközben, a villamoson nekifogtam. Bújtam a Laricsevet és az Obádovicsot. (Az említett szovjet elvtárs és magyar úr matematikai példatárak szerzői voltak.) Fölállt a szőr a hátamon az izgalomtól, amikor három traktor szántotta különböző sebességgel a mezőt, nem beszélve arról, ha két különböző átmérőjű csövön folyt a víz ugyanabba a medencébe. Akkor persze nem tudtam még, ma visszatekintve már megállapítom, hogy erekcióhoz hasonló izgalomba kerültem, ha „A” városból és „B” városból egyszerre indult el különböző sebességgel egymás felé egy-egy autó.

Tehát gólya vagyok a Műegyetemen, frissen felvett tag az Universitasban, és ezzel párhuzamosan versenybridzsező és szenvedélyes lóversenyfogadó. Essünk túl először az utóbbi kettőn!

Előbb a bridzsversenyről

A csapatunk az évfolyamtársaimból állt össze. 1962-ben vagyunk. Nincs messze se '56, de még '45 se. Budai úri fiúk a Közlekedési és Műszaki Egyetem hallgatói. A szocialista rend feltételezett ellenségétől, az én volt győri polgármester-helyettes nagyapámtól tanultam meg ezt a játékot. 1945 után a bridzset betiltották mint úri huncutságot. Korábban, a két világháború

között, nagyon erős volt a magyar válogatott, intenzív volt a hazai bridzsélet. 1959-ben indulhatott újra a versenyzés. Mi '62-ben csatlakoztunk, Jordán-csapat néven indultunk a bajnokságban.

Egy-egy mérkőzés úgy néz ki, hogy egymástól jól elválasztva két asztalnál ülnek a mérkőző felek. Az egyik asztalnál egymással szemben ülünk a partneremmel, és az ellenfél két játékosa is szemben ül egymással. Észak, Kelet, Dél, Nyugat – ezek az elnevezéseink. Mondjuk én vagyok a Dél, partnerem az Észak, és az ellenfelek a Kelet és a Nyugat. Megkapjuk a lapjainkat. Az 52-es pakliból mindenki 13-at.

Elindul a licit, majd a lejátzás. (Aki nem tudja, hogy ezek mit jelentenek, ne is törődjön vele. A lényeg úgysem ezekben a szavakban van.) A jó messze lévő másik asztalnál ül az én csapatom másik két embere, és az ellenféltől is két játékos. A csapattársak egymással szemben. Na, most jön a lényeg. A bridzs ugyan kártyajáték, a sorstól függ, hogy milyen lapja van az embernek, mégsem szerencsejáték. Ugyanis az a leosztás, melyet mi játszottunk, átkerül a másik asztalhoz is, de ellentétes felállásban. Ami nálam volt, azt megkapja a másik asztal „Dél”-je, tehát az ellenfél játékosa, és értelemszerűen a mi csapatunk Észak-lapjai a másik asztal Északjához kerülnek, aki ott az ellenfelünk játékosa.

Tehát ugyanazt a leosztást kétszer játszunk le, és rögzítjük az egyes asztaloknál elért eredményt. A különbség

pontokban jelenik meg, és 32 leosztás (parti) után az összesített pontok megmondják, ki lett a győztes. Aki nem ismeri az ott lévő aurát, annak nem is lehet elmagyarázni. Négy órán át tart egy-egy verseny. Négy óra feszült kontaktustartás a partnerrel, és az ellenfelek gesztusaira, minden rezdülésre fogékony figyelem. Szent dolog a házasság is, egy pillanatot sem szabad lebecsülni a házastársak egymás iránt érzett és mutatott figyelméből. Mégis... a bridzspartner iránt érzett gyengéd aggodalom, a törekvés az azonos hullámhosszra – az is hihetetlen összetartozást jelent. De, akárcsak a házasságban, itt is rettenetesen be lehet „gurulni”, és szenvedélyesen ostromozni a másikat, ha valami hibát vétett. Aztán jön a megbocsátás és az újra összehangolódás. A terem légköre ezekből a mozaikokból áll össze. Itt jelen van a polgári demokrácia. A játék maga polgári, és a viszonylatrendszer kétségbevonhatatlanul demokratikus. Csak a licit és a lejátszás számít, mindenki egyenlő. Ember és ember között csak az jelent különbséget, hogy az adott leosztásból ki „mit hoz ki”. A lapok tehetetlenek, mi vagyunk számukra a végzet. Ez az utolsó mondat azért született meg, hogy belevehessem a *végzet* szót, és így alkalmat találjak arra, hogy egy, csak kevesek által ismert érdekes történetet szőjek bele az írásomba. József Attila *Osztás után* című verse keletkezésének körülményeit, majd magát a verset is idézem.

Az alkalmi költemény születésének történetéről a *Színházi Élet* 1935. április 21–27-i számából értesülhe-

tünk. A vers itt a Bridzs rovatban jelent meg, Darvas Róbertnek, a rovat vezetőjének *Rögtönzés* című írásában.

„Egy kávéházban összeakadtam rég nem látott kedves barátommal, az egyik kitűnő költővel. Szó szót követett, ő a költő gondolkodásának nagy kapacitásával dicsekedett. Fogadást ajánlott, hogy tíz perc alatt bármely témakörből egy szonettet ír, melyben a végzet hatalmát fejezi ki. Megkötöttük a fogadást. Én persze a bridzs témakörét tűztem ki. Költőnk nyolc perc alatt készen volt az alábbi formás szonettel.

Osztás után

*A kártya ki van osztva. Reszketünk,
Észak, Kelet, Nyugat és Dél kezében,
bubik, királyok, dámák jelmezében
s szótlánul várjuk, mit tesz végzetünk.*

*Ki vagyunk osztva. Megvan helyzetünk.
Mit tehetnénk a szabály ellenében?!
Mint mozdulatlan csillagok az égen,
változhatatlan rajzunk, jellemünk.*

*Vörösek és feketék, vérben, gyászban,
fényesre lakkozottan, lámpalázban
így kell kinek-kinek sorsára várni,*

*hogy boldogságunkat, mit rejt szerelmünk,
a gyönyörű sikert, mely megvan bennünk,
ki tudja-e a végzet licitálni.”*

Nyolc perc alatt született egy egészen rendkívüli értékekkel rendelkező vers, és ennek, külön öröömre, a bridzs a témája. Nahát! Mire bukkantam? József Attila és a bridzs. Nem hittem volna, hogy tudja az elnevezéseket; Észak, Kelet, Dél és Nyugat.

És esküszöm, hogy valóban reszket a kezemben tartott Király, amikor az impassz őt satuba fogja. (Másoknak ezt egyáltalán nem kell érteni, a bridzsezők tudják, miről van szó.)

És akkor a lóverseny

Egy évfolyamtársam vitt ki először az ügetőre. Végignézttem öt futamot, és azt gondoltam, hogy ennél unalmasabb időtöltés talán nincs is a világon. Három percig futnak a lovak, aztán huszonhét perc szünet. Bele kell dögleni. Különösen ha esik az eső, fúj a szél és rettenő hideg van. Aztán, valahogy később megint kikeveredtem. Ekkor már kezdtek magyarázni az esélyekről, kezembe nyomták a *TURF*-ot (a lóverseny újságját a programmal), és rávettek, hogy fogadjak. Sajnos vagy nem sajnós, nyertem egy keveset. Megtetszett a dolog. Elkezdtem rendszeresen járni az ügetőre, egyre inkább értettem a dolgokat. Hamar megismerkedtem

a fogadási formákkal: tét, hely, befutó, hármas befutó. Utána már én is összehasonlítottam a futamban induló lovak előző versenyek alatt elért átlagidejét, majd fontossá vált, hogy ki volt a kiszemelt ló anyukája, apukája. Nagyon gyorsan „szakértő” lettem, és megtanultam elviselni a vesztes hol fanyar, máskor keserű ízét, míg a váratlan kis nyereséget a „persze” szócska kíséretében igyekeztem közömbösen a zsebembe gyömöszölni.

Szeretném megértetni, hogy ebben az esetben is milyen ravaszul bújik meg az ördög a pici részletekben. Mint említettem, minden futam előtt nagyjából fél óra van a következő futamig. Ezt az időt először elviselhetetlenül hosszúnak tartottam. Hamarosan rájöttem, hogy ez az idő borzasztóan kevés arra, hogy az ember a következő futamra lelkiismeretesen felkészülhessen. Egy futamban általában tíz-tizenkét ló indul. Néha több, néha kevesebb. Rendelkezésre áll a közel fél óra. Elkezdjük az esélyek latolgatását. Nézzük az 1-es számú lovat. „Rezeda”. Közepes származás, az utolsó öt futamban helyezetlen, gyengék a kilométerátlagai. Semmi keresnivalója ebben a futamban. Nem kell vele foglalkozni. Vagy mégis? Hiszen az ideje futásról futásra egyre jobb. Ha most is javul, akkor már lehet esélye. Mit esélye? Még meg is nyerheti. Nyilván. Eddig „eldugták” a lovat, és majd most jönnek vele. Nahát! Hiszen megvan a nyerő. Őt kell játszani. Menjünk tovább! Foglalkozzunk a 2-es számú lóval. „Kevély” a neve.